

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

594

שיחת רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • וארא תשפ"ג

ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה

ביקשו חשבונות רבים, והיינו שהאדם נברא ישר בטבע, והישרות היא אהבת הבריות, אבל יש חשבונות רבים, כל מיני חשבונות ונגיעות שמפתיים אותו לעשות הפוך, שכדאי לו לעשות מעשים נגד הטבע של אהבת הבריות.

ועל זה המצוה ואהבת לרעך כמוך, שכל אימת שיש חשבונות נגד האהבה, צריך לסלק את החשבונות ולא להתחשב בהן, ולהמשיך להתנהג על פי האהבה. וענין זה שייך גם באדם שכבר יש בטבעו אהבת הבריות, שמכל מקום לפעמים מתעוררים חשבונות ונגיעות נגד האהבה, ועל כך המצוה שלא יתחשב בחשבונות הרבים.

דעלך סני לחברך לא תעביד

והנה בגמרא (שבת לא, א) מובא מעשה בגוי אחד שבא לפני הלל הזקן, וביקש להתגייר על מנת שילמדנו את כל התורה כשהוא עומד על רגל אחת, ונתכוון בזה שיאמר לו בקיצור, על רגל אחת, מה היא התורה, ואמר לו הלל "דעלך סני לחברך לא תעביד", זהו כל התורה, ואידך פירושה הוא זיל גמור.

ויש לפרש בזה, כי הגוי ביקש לשאול מה ירוויח כשיתגייר, הרי עכשיו כשהוא גוי יש לו רק שבע מצוות בני נח, והוא יכול לקיים אותם וכבר יהיה בזה מחסידי אומות העולם, ומה ירוויח אם יתגייר, הרי עכשיו הוא כבר מקיים את מה שהוא חייב, ולשם מה כדאי לו להתגייר ולקבל עליו עוד עול של תרי"ג מצוות.

ועל כך השיבו הלל: דעלך סני לחברך לא תעביד, היינו שעל ידי הגירות תקבל טבע כזה שלא תוכל להפריע לאף אחד, וכמו שאיך רוצה לסבול בעצמך, כך גם לא תרצה שהשני יסבול, ולא תגרום לו שיסבול. והיינו שב ואל תעשה, דעלך סני לחברך לא תעביד.

יהודי מצטער בצערו של חברו

ואילו בגויים אין הטבע כן, ולגוי לא אכפת מה שהשני מצטער, ולא אכפת לו מה שכואב לזולתו, אבל הטבע של יהודי הוא שאכפת לו, וכואב לו, ואם קשה לשני, גם לו קשה! ומצטער בצערו חברו, ומשתתף עמו בצערו. ויש עוד מדרגה יותר מזה, לשמוח בשמחתו של חברו [ונתבאר במקום אחר מבעלי המוסר כי זוהי מדרגה יותר גבוהה, כי להצטער בצערו חברו זהו מפני שמרחם עליו, אבל לשמוח בשמחתו, במה שיש לו ואין לי, זה יותר קשה].

וזו הייתה תשובת הלל לגוי, שאם תתגייר תקבל טבע מידות טובות של יהודי, שלא תוכל לגרום צער וסבל לשני, ואדרבה תצטער בצערו, ויכאב לך כשכואב לו.

ובמהרש"א שם כתב שמקור דברי הלל הוא מהפסוק ואהבת לרעך כמוך, שנכלל בזה שלא לצער את השני, ואמנם צריך ביאור מדוע אמר הלל רק דעלך סני לחברך לא תעביד בשב ואל תעשה, ולא אמר את הצד החיובי 'ואהבת' בקום ועשה. וענין במהרש"א שם מה שכתב בזה.

ויתכן כי 'ואהבת' בקום ועשה זה יותר קשה, והלל אמר לו את המדרגה היותר פשוטה, שעל כל פנים בשב ואל תעשה הוא לא יצער אחרים, וכמו שאינו רוצה שיצער אותו כך הוא לא יצער את השני. ואמר לו הלל כי עכשיו כשאתה גוי לא אכפת לך שהשני סובל, אך אם תתגייר ישתנה טבעך, שכבר יכאב לך כשהשני מצטער, והצער של השני יהיה גם הצער שלך, כי על ידי הגירות משתנה האופי!

מצות אהבת הבריות ומידות טובות

יש מצוה (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", והיא מצות עשה על אהבת ישראל, ואהבת לרעך כמוך.

וכן יש עוד מצוה (דברים כח, ט) "והלכת בדרכיו", ואמרו חז"ל (ספרי פרשת עקב ועיין שבת קלג, ב, ועוד) מה הוא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא חנון אף אתה היה חנון.

וחן שתי מצוות עשה על מידות טובות, מצות ואהבת לרעך כמוך, ומצות והלכת בדרכיו, והרמב"ם במנין המצוות מנאן לשתי מצוות עשה נפרדות (סה"מ מצוה ח' ומצוה ר"ו).

המצוה לעורר את האהבה בלב

והנה מצות האהבה היא בלב, שצריך לאהוב את כל אחד ואחד מישראל, ויש להבין מה שייך מצוה על אהבה, הרי זה תלוי במציאות בטבע האדם, מה הלב שלו, האם הוא אוהב או שאינו אוהב.

וכפי הנראה הביאור הוא, שיש מצוה לעורר את האהבה, וגם מי שאין בלבו אהבה לחברו, צריך לעורר בלבו רגשי אהבה כלפיו.

וכן כתב גם הרמב"ם בהלכות תשובה (ז, ג) שיש חיוב תשובה גם על מידות רעות שבלב, וכתב שם: "אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהם מעשה וכו' אלא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו (ידעות) בלשון הרמב"ם הכוונה למידות) ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן ההיתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהם מן הכל צריך לחזור בתשובה".

והיינו שגם מי שכך טבעו, שיש בלבו מידות רעות, צריך לעורר בלבו את המידות הטובות, ולחזור בתשובה מן המידות הרעות.

והזכיר הרמב"ם בדבריו שצריך לשוב גם מן 'האיבה', דהיינו שנאת הבריות, שהיא ההיפך מאהבת הבריות, ולעורר בלבו את הטבע של אהבת הבריות. ואכן זה שייך על ידי התבוננות ועל ידי מחשבות, ויש לזה דרכים המבוארים בספרי המוסר.

אדם שכבר יש בטבעו אהבה

והנה יש לדעת מה יעשה אדם שכבר יש בטבעו אהבת הבריות, מה היא המצוה עבורו, וכיצד שייך שהוא יקיים ואהבת לרעך כמוך, הרי ממילא כבר זהו טבעו, ומה צריך לעשות עוד בזה.

ויתכן שהמצוה היא גם על ההנהגה בפועל, שצריך להתנהג ולעשות מעשים על פי האהבה, וזה שייך גם אצל אדם שיש בטבעו אהבת הבריות, שמצוה עליו גם לעשות מעשים של מידות טובות.

אבל מסתבר כי ההנהגה בפועל שייכת יותר למצות והלכת בדרכיו, שעיקרה הוא לעשות מעשים של מידות טובות, ואילו אהבה היא מצוה על הלב, שהלב יהיה לב טוב.

ואולי באמת אין הכי נמי, ומי שכבר יש בטבעו אהבת הבריות, הרי הוא מקיים את המצוה בשב ואל תעשה, ויש קיום מצוה כבר בעצם המציאות שהוא אוהב את הבריות.

לא להתחשב בחשבונות הרבים

אכן באמת יש בזה עוד ענין, כי בטבע האדם יש גם חשבונות ונגיעות, וכמו שנאמר בקהלת (ז, כט) "אשר עשה האלוקים את האדם ישר והמה

הטבע עם מידות טובות אך יש חשבונות

והנה אמרו חז"ל (יבמות עט, א) שיש שלושה סימנים באומה זו: רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים, והיינו שכך טבע כלל ישראל, מידות טובות כאלו, וכל יהודי מכלל ישראל, לא משנה מה המדרגה שלו ברוחניות, הוא בטבעו 'רחמנים ביישנים וגומלי חסדים'.

ברם במציאות לא רואים כך, ולא אצל כל אחד רואים למעשה את הטבע של רחמנים וכו', וזהו כמו שאמרנו מפני שיש חשבונות רבים, והחשבונות והנגיעות מפתות נגד הטבע הישר, והטבע הישר של כל יהודי הוא עם אהבת הבריות, רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים, ורק יש חשבונות רבים המפריעים להתנהג כפי הטבע.

הגאולה תלויה בתיקון המידות

ורבינו החפץ חיים רצה לתקן את חטא החורבן, שהמשיח כבר יבוא, ולכן עשה כל מיני פעולות כדי שיחזרו בתשובה על שנאת חינוס, לחזק את המידות הטובות אצל כלל הציבור.

ולכן כתב את חיבורו ספר חפץ חיים על הלכות לשון הרע ורכילות, והוא שולחן ערוך חדש, על כל פרט ופרט בלשון הרע ורכילות, שהם שני איסורים, לשון הרע, ורכילות, וביאר היטב את כל ההלכות בזה, וגם כתב עוד ספר שמירת הלשון, ובו דברי חיזוק על מידות טובות ועל תורה, כל זה כדי לתקן את חטא החורבן.

והאריך בזה בהקדמתו לספר חפץ חיים "אך לבסוף ימי בית שני גברה שנאת חינוס ולשון הרע בינינו בעוונותינו הרבים ובעבור זה נחרב הבית וגלינו מארצנו... אם כן כל כמה שלא נראה לתקן זה החטא, איך תוכל להיות גאולה? כיון שזה החטא פגם כל כך, שעל ידי זה גלינו מארצנו, על אחת כמה וכמה שאינו מניחנו לבוא לארצנו".

לדבר בשיחות על מידות טובות!

ולכאורה אם כן, **אלו שמדברים דברי חיזוק לציבור, אפילו בחדרים, ובישיבות קטנות, ובישיבות גדולות, כל דברי חיזוק שמדברים לציבור, כדאי לדבר על אהבת הבריות**, ואהבת לרעך כמוך, שזה כלל גדול בתורה כמו שאמר רבי עקיבא בירושלמי (נדרים ט, ד).

ויכלל גדול בתורה פירושו כי מידות טובות זה היסוד לכל התורה כולה, וכמו שכתב רבי חיים ויטאל בשערי קדושה (ח"א ש"ב) מפני מה לא נאמרו בתורה מצוות על כל ענייני המידות, ורק על גאווה כתוב במלך (דברים יז, כ) לבלתי רום לבבו מאחיו, אבל יש הרבה מידות שלא מפורשות בתורה, כגון כעס, ושאר מידות, וביאר רבי חיים ויטאל כי זה לא מפורש בתורה מפני שזה ההקדמה לתורה! כי מידות טובות הם יסוד נפש האדם, ובלי זה האדם הוא לא בן אדם, וכל שלמות האדם תלויה בזה שיהיה בעל מידות טובות.

לכן מסתבר שאם מדברים דברי חיזוק, **כדאי לדבר על מידות טובות, כל מי שמדבר דברי חיזוק לציבור, הכי טוב לדבר על מידות טובות, שזה הזכיית הגדולות ביותר, וכשמדברים זה משפיע!** כל אחד שיכול, לדבר חיזוק על מידות טובות, ואהבת לרעך כמוך, והלכת בדרכיו.

וצריכים סיעתא דשמיא שכל כלל ישראל יזכו לזה, כי למרות שיש בטבע מידות טובות, אבל צריכים שיהיה בפועל, למעשה! ובעזרת השם נזכה לסייעתא דשמיא לכלל ישראל.

ומעשה שהיה ברג צדק מחוץ לארץ, שבהיותו גוי נזדמן לידיו ספר פרקי אבות, עם פירוש בשפה הגרמנית, והוא קרא בזה והתפעל מאד ממה שכתוב שם, כי ראה מהו יהודי, עם כאלה מידות טובות, והרגיש שזה לא הטבע שלו, כי גוי זה אופי אחר! ומחמת זה הלך והתגייר. זה מעשה שהיה, וראיתי אותו כשהגיע לגור פה בארץ.

הוא ראה שיש הבדל מה זה אופי של יהודי ומה זה אופי של גוי, ובשביל זה הוא התגייר, כי על ידי הגירות יקבל נשמה אחרת, נפש אחרת עם טבע אחר.

מידות טובות בלב ובמעשים

זהו ענין מצות ואהבת לרעך כמוך ומצות והלכת בדרכיו, ומסתבר כי ואהבת לרעך כמוך זה בעיקר מצוה על הלב, שיהיה לב טוב עם אהבת הבריות, ואילו והלכת בדרכיו עיקרה הוא **במעשים**, לעשות 'פעולות' של מידות טובות [וכן משמע לשון הרמב"ם במצות והלכת בדרכיו (סה"מ מצוה ח') שרצה לומר "ההידמות בפעולותיו הטובות" והמידות הנכבדות, עיין שם].

אמנם יש לעיין בזה מדברי הרמב"ם בהלכות אבל (יד, א) שכתב "מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת וכו', אף על פי שכל מצוות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותן לאחיק בתורה ובמצוות" (ועיין מה שנתבאר בזה בשיעורי רבינו שליט"א לכתובות דף י"ז), ומבואר שגם מצות ואהבת לרעך כמוך כוללת גם מעשים, ולא רק בלב.

החורבן נמשך מחמת שנאת חינוס

והנה ענין זה הוא גם חטא החורבן, וכמו שאמרו חז"ל (יומא ט, ב) מקדש ראשון מפני מה חרב מפני שלושה דברים שהיו בו עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ומקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהייתה בו שנאת חינוס. והיינו שבית שני חרב ועדיין חורבנו נמשך עד היום, מחמת שנאת חינוס וחוסר אהבת הבריות.

ואמרו בגמרא שם, ראשונים שנתגלה עוונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קצם, והיינו שבבית ראשון נתגלה להם עוונם, שידעו והכירו את החטא, שעברו על שלוש עבירות, וכיון שידעו מה החטא, חזרו בתשובה על זה, ותיקנו את החטא, ולכן זכו לבית שני לאחר שבעים שנה של גלות בבל.

אבל בחורבן בית שני לא נתגלה להם עוונם, כי שנאת חינוס זה חטא שלא מרגישים בו, כי החוטא אינו מרגיש שזה 'חינוס', וחושב כי הוא צודק במה ששונא את חברו, ואינו מכיר בחטאו, וכיון שלא מכירים את החטא לא חוזרים בתשובה, ולכן החורבן נמשך עד היום.

ואמנם בודאי יש גם הרבה צדיקים שאין להם שנאת חינוס, אבל כלל הציבור עדיין אינו מתוקן בזה.

וכדי לתקן את חטא החורבן צריכים שכל הציבור, או לכל הפחות רוב הציבור, יתקנו את החטא של שנאת חינוס, **ומאחר שאנו רואים שעדיין החורבן נמשך, כנראה שרוב הציבור זה לא מתוקן, ואצל רוב הציבור עדיין יש שנאת חינוס וקפידיא, ומקפידים זה על זה.**

יש דבר חשוב, שנוגע לחיים טובים, לחיים מאושרים בעולם הזה. לדעת מה שאמרו חז"ל (ברכות ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד. כל מה שיש, כל מה שקורה לאדם, וכל מה שיהיה, זה לטובתו! ומדוע זה לטובתו? הוא אמנם אינו יודע, אבל זה לטובתו. ולכן אין ממה לדאוג. וזו גם מצוה, להיות שמח בחלקו, וכמו שאמרו חז"ל באבות פרק ששי שזה מהדברים שהתורה נקנית בהם.

ואלו הם שני דברים שתלויים הא בהא: האמונה שהכל בידי שמים וכל דעביד רחמנא לטב עביד, וממילא אין ממה לדאוג, ואין צורך בשום השתדלות, כי המציאות כפי שהיא זה הכי טוב, וממילא האדם שמח בחלקו, וחי חיים מאושרים. זוהי דרך לחיות חיים מאושרים, אשריך בעולם הזה!

(דברים שאמר רבינו שליט"א בסוף החבורה בביתו, יום ראשון לסדר וארא)

לעילוי נשמת

מרת פריידא טויבא ע"ה
ב"ר אברהם חיים ז"ל
נלב"ע כ"ח טבת - תנצב"ה

לע"נ הרה"ג רבי עמנואל נחום

ב"ר נתן אדלר זצ"ל
מחוננו של רבינו שיבלחט"א
נלב"ע כ"ח טבת תש"ל - תנצב"ה

לעילוי נשמת

רבי שמעון ב"ר משה ז"ל
נלב"ע ב' שבט תש"ע
תנצב"ה

לעילוי נשמת

מרת בילא בת הר"ר ישראל ע"ה
נלב"ע א' שבט תש"ס
תנצב"ה